

Kutse- ja keskeriharidus

Sotsialistlik revolutsioon 1940. aasta juunis muutis oluliselt kutsehariduse arengut Eestis. Kutsekoolide ülesandeks sai nüüdsest nõukogude spetsialistide, sotsialistliku ühiskonna aktiivsete ülesehitajate ettevalmistamine.

Eesti NSV hariduselu uued juhid¹ püüdsid kohe pärast Eesti vastuvõtmist NSV Liidu koosseisu arvestada NSV Liidus kehtivaid haridusalaseid üldseisukohti ja põhimõtteid. Kuna NSV Liidus oli riiklik koolivõrk ja selles puudusid üldse eraõppeasutused, siis ei olnud nõukogude korra tingimustes ka Eestis enam mõeldav era-koolide edasipüsimine. 6. augustil 1940. avaldatud eraõppeasutuste likvideerimise seaduse alusel lõpetatigi Eestis 7. augustist kõigi eraõppeasutuste tegevus.² Enamuses avati nende asemel, arvestades õppeasutuste senist profiili, uued, riigi ülalpidamisel tegutsevad õppeasutused. Nii avati Tartu Naisühingu ja Tartu Naisseltsi kutsekoolide asemel Tartu Naiskutsekool ja Tartu Kodumajanduskool, Viljandi, Valga ja Narva Erakaubanduskoolide asemele kohalike linnavalitsuste poolt ülalpeetavad kaubanduskoolid jne.

Õppimisvõimaluste laiendamiseks ning 1940. aasta kevadel kutsekoolidesse vabade kohtade puudumisel vastuvõtmata jäänud noorte õppimissoovide rahuldamiseks avati paralleelklassid Tallinna Linna Tütarlaste Kaubanduskeskkooli, Tallinna Tehnikumi, Tartu Naiskutsekooli jt. juures. Õppimisvõimalused avardusid 1. septembrist 1940 ka uue õppeasutuse - 2-aastase õppeajaga Haapsalu Naiskutsekooli avamisega.³ Kergetööstuse Rahvakomissariaadi pal-

¹ Kutseoskuse osakonda hakkas juhatama J. Kiivet.

² Riigi Teataja 1940, nr. 96, art. 941.

³ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 251, lehed 1 ja 3.

vel laiendati Tallinna Tekstiilikooli tegevust (alustas õppetööd 2 osakonnaga). Hiljem, 1. novembril, avati Tekstiilikool ka Narvas.

Vaatamata kümnekonna erakooli tegevuse lõpetamisele, õpilaste arv uute koolide avamise ja reorganiseerimise tagajärjel 1940/41. õppeaasta algul ei vähenenud, vaid mõnevõrra isegi suurenes. 1940. aasta septembris läbiviidud kutsekoolide ja nende õpilaste loendus näitas, et Eestis tegutses sel ajal 167 kutsekooli kokku 13 085 õpilasega.⁴

Kõrvuti õppeasutuste võrgu reorganiseerimise algusega võeti ette samme ka õppetöö sisu muutmiseks. Tööd selles suunas alustati õpetajaskonnast. Hariduse Rahvakomissariaat organiseeris kutsekoolide õppejõududele täienduskursusi, kus õpiti marksismi-leninismi teooriat, nõukogude pedagoogika aluseid, konstitutsiooni, õppetöö korraldust NSV Liidu kutsekoolides jt. aineid. Kursused olid suureks abiks ja aitasid õpetajaskonnal kiiremini orienteeruda õppe- ja kasvatustöö aktuaalsetes küsimustes. Ka hakkasid õpetajad iseseisvalt õppima ÜK(b)P ajalugu, lugema marksismi-leninismi klassikuid.

Nõukogude Eesti koolides lõpetati alates 1940/41. õppeaastast usuõpetuse õpetamine.⁵ Ühtlasi kaotati kõigis õppeasutustes usulised kombetalitused ja vabastati ametist usuõpetajad. Uute ainetena võeti kutsekoolide õppeplaanidesse konstitutsioon ja vene keel, mille kohta juhtnöörid väljastati koolidele väga operatiivselt - augusti teisel poolel, õppeplaanidest jäeti välja kodanliku ühiskonnaga seotud ained nagu "ühiskonna- ja käitiseõpetus",

⁴ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 80, leht 2.

⁵ Riigi Teataja 1940, nr. 102, art. 1011.

"kodaniku- ja majandusõpetus" (tööstuslikes ja tehnilistes koolides), "ühiskonna- ja perekonnaõpetus" (kodumajandus- ja kodutööstuskoolides) ja teised analoogilised.⁶ Nende arvel saavutatud vabad tunnid kasutati konstitutsiooni ning muude ainetundide arvu suurendamiseks. Õppeplaanidesse viidi sisse või suurendati NSV Liitu tutvustavaid õppeaineid. Näiteks hakati kodunduskeskkoolides kultuuri- ja kunstiajaloo kursuse asemel õpetama NSV Liidu ajalugu, mille käsitlemisel peamine rõhk asetati ajajärgule 1901-1940. Majandusgeograafia õpetamisel suurendati märgatavalt NSV Liidu majandusgeograafia osakaalu. Selleks tarvilikku erialast venekeelset kirjandust hangiti Hariduse Rahvakomissariaadi kaasabil teistest liiduvabariikidest.

1. novembrist 1940 viidi ülemineku tunniplaanidele kommerts-koolid ning kaubandus- ja ärimajanduskeskkoolid. Selle eesmärgiks oli lasta 1941. aasta kevadel lõppklasside kõrval lõpetada ka kommerts-koolide teistel ning kaubandus- ja ärimajanduskeskkoolide kolmandatel klassidel. Ülemineku tunniplaanide kehtestamisega suurendati nendes klassides kaubanduslike tundide arvu.

Muus osas jäid õppeplaanid endisteks, kuigi mõne aine sisu teatud määral muutus. Emakeele õpetamisel näiteks jäeti välja kodanlik isamaalisuse ja rahvuse kitsarinnaline rõhutamine, hakati õpilasi tutvustama revolutsioonilise luulega ning töötava rahva tegevust ja olukorda kujutavate paladega. Ajalugu hakati õpetama materialistlikelt seisukohtadelt, kusjuures eriline rõhk asetati klassivõitluse, töölisliikumise ja sotsialismi ülesehitamise ajaloole NSV Liidus.

⁶ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 49, lehed 161-162.

Uutele alustele viidi klassivälise kasvatustöö. Lõpetati nõukogude võimule vaenulike noorsoo-organisatsioonide tegevus, kodanluse võimuletulekuga seotud riiklike ja usupühade tähistamine. Nende asemel hakati tähistama revolutsioonisündmuste, revolutsiooni ja nõukogude riigi juhtide, sotsialismi ülesehitamisega seotud tähtpäevi nagu 7. ja 8. november, 5. detsember, 24. jaanuar, 23. veebruar jt. Suurema õppeedukuse saavutamiseks hakati korraldama õpilaste ja klasside vahelist sotsialistlikku võistlust, otsiti selleks sobivad vorme ja meetodeid. Hakati looma komnoorte organisatsioone, millede tegevus kohati üsna elavaks paisus. Näiteks Kuusiku Kontrollassistentide Kooli 66 õpilasest kuulus 1941. aasta esimeses kvartalis komsomoliorganisatsiooni 23 noort. Eesrindlike õpilastena paistsid seal silma Heino Rohtla (^{hilisem} ~~praegune~~ Eesti NSV põllumajanduse minister), Vaike Karu ja Linda Pärtel.⁷

Muidugi ei toimunud sotsialistliku maailmavaate kujunemine õpilaskonnas libedalt, ilma sisemiste raskusteta. Üksikuid kodanliku meelsuse väljendusavaldusi tuli tol ajal ette nii mõneski koolis. Kuid üldareng läks siiski õpilaskonna maailmavaateliise ümberkujunemise suunas. Tartu Tehnikumi tolleaegne direktor A. Mutt hindas 1941. aasta aprillis seda protsessi järgmiselt: "Õpilaste poliitilise ilme muutumine sotsialistliku mõtlemisviisi suunas sünnib aeglaselt, kuid pidevalt, milleks palju kaasa aitavad kooli komnoored oma õieti valitud taktikaga, kui ka õpetajaskond, milline töötab täie andumusega poliitilise enesetäiendamise alal ..."⁸

⁷ ENSV ORKA, f. R-6, nim. 1, s.-ü. 283, leht 314.

⁸ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 791, leht 197.

1940/41. õppeaasta algul toimus olulisi muudatusi õpetajate kaadris. Ametist vabastati kodanliku korraga tihedalt seotud koolitegelased (V. Päts, V. Neggo j.m.t.), osa õpetajaid paigutati ümber teistele kohtadele. Samal ajal nimetati ametisse uusi õpetajaid ja koolijuhatajaid. Tartu Kommertskooli direktoriks sai näiteks praegune TRÜ eesti keele ja kirjanduse kateedri dotsent E. Laugaste, Tartu Tehnikumi direktoriks toodi Narvast insener A. Mutt, Valga Tööstuskeskkooli juhataja ülesandeid asus 1. jaanuarist 1941 täitma seni Tallinnas Riigi Tööstuskeskkoolis õpetajana tegutsenud Erik Saare, Jäneda Põllumajandustehnikumi direktoriks edutati 1941. aasta aprillis Helmele hiljem põllumajandusdoktori ja rohumaade eriteadlasena tuntud Aleksander Adojaan.⁹ Suurem osa õpetajatest täitis oma ülesandeid korralikult ja näitas keerulistes oludes üles vajalikku poliitilist teadlikkust.

Astuti samme õppejõudude ja õpilaste majandusliku olukorra parandamiseks. Sel eesmärgil tõsteti õpetajate palkasid, kaotati õppemaks kutsekoolides (välja arvatud need lapsed, kelle vanemad elasid mittetöisest tulust), seati sisse stipendiumid tehnikumide õpilastele. Nii said juba 1940/41. õppeaasta esimesel poolel 1932-st keskeriõppeasutuse õpilasest stipendiumi 602 ehk 30,8% (1939/40. õ.-a. said toetust 238 õpilast ehk 14,6%). Õppemaksust oli 1940/41. õppeaastal vabastatud 1593 ehk 81,5% õpilasi (1939/40. õ.-a. 286 ehk 17,6%).¹⁰

Nõukogude kutsekoolide loomiseks Eestis hakati tundma õppima kutsehariduse süsteemi teistes liiduvabariikides, esijoones Vene NFSV-s. Tol ajal olid Nõukogude Liidu kutseharidussüsteemi alam-

⁹ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 210, leht 25; s.-ü. 237, leht 1; s.-ü. 835, leht 6; f. R-6, nim. 1, s.-ü. 277, leht 24.

¹⁰ Eesti NSV rahvamajanduse näitarve. Kuukiri nr. 2. Tallinn. Jaanuar, 1941, lk. 52.

astmeks mitmesugused kuni 2-aastase õppeajaga koolid, keskastmeks tehnikumid ja teised nende tasemele vastavad kesk-eriõppeasutused (meditsiini-, muusika-, kunsti- jt. koolid). Alamastme koolide korralduses toimusid olulised muudatused vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 2. oktoobri 1940. aasta seadlusele "NSVL Riiklikest Tööjõureservidest". Sellega viidi kutsehariduse süsteemi alamaste täiesti uutele alustele. Moodustati keskne NSV Liidu Tööjõureservide Peavalitsus NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures, kõigis liiduvabariikides aga vabariiklikud tööjõureservide valitsused.

NSV Liidus arendatavaid põhimõtteid ja seisukohti silmas pidades asuti juba 1940. aastal ümber korraldama Eesti kutsekoolide võrku. 1940/41. õppeaasta esimesel poolel tehti sel alal ära peamiselt ettevalmistavad tööd. Suuremaks organisatsiooniliseks ürituseks oli siis kutseoskuse osakonna liitmine kooliosakonnaga (oktoobris).¹¹

Kutsekoolide võrgu ulatuslikum ümberkorraldamine algas 1941. aastal. 23. jaanuaril väljastati hariduse rahvakomissari esimesed sellealased juhendid - üks tööstuskeskkoolide likvideerimise, teine õppeaja lühendamise kohta tööstusõpilastekoolides.

Juhend tööstuskeskkoolide likvideerimise kohta nägi ette nende ümberkujundamise 2-aastase õppeajaga ametikoolideks.¹² Selleks muudeti õppeplaani ja lühendati õppeaega. Tööstuskeskkoolide kolmandate klasside õpilased viidi 1. veebruarist 1941 üleminekukavadele ja nad lõpetasid kooli lühendatud kursuse 1941. aasta juunis.

Esialgu kavatseti tööstuskeskkoolide reorganiseerimine teostada kahe aastaga. Kuid tööstuskeskkoolide üleandmise tõttu Vabariikli-

¹¹ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 49, leht 126.

¹² ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 763, lehed 50-53.

kule Tööjõureservide Valitsusele viidi 15. aprillist 1941 ülemine-
kukavadele ka teised klassid,¹³ mis lõpetasid koolikursuse 2-aastase
ametikooli kavade ulatuses samuti 1941. aasta kevadel. Tööstusõpi-
lastekoolid viidi üleminekuõppeplaanidele ja nende õppeaeg lühen-
dati kahele aastale.¹⁴ Analoogiliselt reorganiseeriti järgnevalt
ka kodumajanduskoolid (veebruaries), kaubandus- ja äriduskeskkoo-
lid (märtsis), majandusõpilastekoolid (aprillis) ja teised õppe-
asutused.

Samal ajal kui Hariduse Rahvakomissariaat intensiivselt tege-
les kutsekoolide võrgu ümberkorraldamise probleemidega, tõstsid
mõned rahvakomissariaadid üles küsimuse kutsekoolide allutamise
Nõukogude Liidu vanemate vabariikide eeskujul teistele rahvakomis-
sariaatidele. Peeti otstarbekaks ja 1. aprillist 1941 antigi Põl-
lutöö Rahvakomissariaadile üle kõik põllumajandus- ja maatüübilised
kodumajanduskoolid.¹⁵ Eesti Vabariikliku Tööjõureservide Valitsu-
se moodustamise järel allutati viimasele ameti- ja tööstuskeskkoo-
lid (aprillis 1941).¹⁶ Õppe-metoodilises osas jäid nad siiski kuigi
1. juulini 1941 Hariduse Rahvakomissariaadi juhendamisele. Tööd
kutsekoolide uue võrgu väljatöötamise alal viidi lõpuks 1941. aas-
ta juunis, mil võeti vastu Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu vas-
tavad määrused. Suurimaks jäi Hariduse Rahvakomissariaadi kooli-
võrk, kuhu kuulus 35 õppeasutust; 3 sotsialistliku töö meistrite
kooli (Tallinnas, Tartus ja Kohtla-Järvel), 3 tööstuslikku kooli
(Tallinna ja Narva Tekstiilikool, Pärnu Kalanduskool), 8 kauban-

¹³ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 763, lehed 276-278.

¹⁴ Sealsamas, lehed 34-35.

¹⁵ Sealsamas, lehed 150-152.

¹⁶ Sealsamas, lehed 279-281.

duskooli (Tallinnas, Tartus, Pärnus, Viljandis, Narvas, Rakveres, Paides ja Valgas), 12 käsitööstuskooli (2 Tallinnas ning Tartus, Narvas, Pärnus, Rakveres, Valgas, Viljandis, Võrus, Haapsalus, Petseris ja Paides igaühes 1), 7 kodutööstuskooli (Lüganusel, Pukas, Põltsamaal, Rakkes, Saardel, Toris ja Järva-Jaanis) ja 2 tootluskooli (Tallinnas ja Tartus).¹⁷ Neist kaubandus-, käsitööstus- ja tootluskoolid moodustati seniste kutsekoolide (kaubandus- ja ärimajanduskoolid, naiskutsekoolid, 2-aastased kodumajanduskoolid) reorganiseerimise teel. Uuetüübilised sotsialistliku töö meistrite koolid pidid hakkama oskustöölisi ette valmistama meistri kutsele, et nad võiksid töötada kümnike, brigadiride, meistriabide või meistritena.

Põllumajandusliku koolide uus võrk hõlmas 19 kutsekooli, nende hulgas 3 põllumajanduse mehhaniseerimise, 11 majapidamis-, 3 karjandus-, 1 põllumajandus- ja 1 koorejaama juhatajate kool.¹⁸

Eesti Vabariiklik Tööjõureservide Valitsus, mille koolivõrk kinnitati 1941. aasta aprillis, hakkas töölistkaadrit ette valmistama 2-aastaste ameti- ja raudteekoolide ning 6-kuuliste vabrikutehasekoolide kaudu. Vabriku-tehasekoolid olid ette nähtud esijoonel ehitustöölise, ametikoolid oskustöölise ettevalmistamiseks tööstusele. Raudteekoolid pidid hakkama ette valmistama raudteele vajalikke remontlukkseppi, liinimontööre jt. Nende koolide võrku kinnitati 18 vabriku-tehase-, 14 ameti- ja 2 raudteekooli. Ametikoolide väljaarendamiseks oli Eestis seniste koolide näol tugev baas juba olemas, raudtee- ning vabriku-tehasekoolid aga tulid alles organiseerida. Viimaseid oli Tallinnas ette nähtud üheksa; Haapsalus, Maardus, Rakveres, Aseris, Kiviõlis, Kohtla-Järvel,

¹⁷ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 760, lehed 164-166.

¹⁸ ENSV ORKA, f. R-6, nim. 1, s.-ü. 269, lehed 9-12.

Kukrusel, Tartus ja Viljandis igaühes üks. Eesti NSV Rahvakomis-
saride Nõukogu 27. juuni 1941. aasta määrusega aga likvideeriti
vabriku-tehasekool Maardus ning sellele koolile ettenähtud õpi-
laskontingent jaotati teiste koolide vahel.¹⁹

Ümberkorralduste tulemusena omandas Nõukogude Eesti kutsekoo-
lide võrk uue kuju. Siin ei olnud enam kutsekeskkoolet, tööstus-
ja majandusõpilastekoolet (lõpetasid tegevuse 1940/41. õppeaastaga).
Paljud senised kutsekoolid olid saanud teise ilme. Kutsealasel
väljaõppel nihutati esiplaanile praktiliste töövõtete omandamine,
teoreetiliste tundide arvu vähendati. Seejuures lühenes ka õppe-
aeg (kaubanduskoolides oli see näiteks 11-15 kuud, enamikus põl-
lumajanduslikes koolides 1 aasta, põllumajanduse mehhaniseerimise
koolides 18 kuud jne.).

Kodanlikus Eestis 1939/40. õppeaastal tegutsenud õppeasutus-
test vastasid eelpool loetletud NSV Liidu keskeriõppeasutuste ta-
semele kas suuremal või vähemal määral 16 kutsekooli. Nõukogude
keskeriõppeasutuste võrgu rajamiseks Eestis seisis seetõttu ees
suur töö. Ettevalmistavas staadiumis uuriti tehnikumide õppetöö
korraldust Nõukogude Liidu teistes vabariikides, võimalusi ja va-
jadusi tehnikumide avamiseks Eesti NSV-s. Kogutud andmed näitasid
vajadust uute, ^tehnikumide ettevalmistavate õppeasutuste avamiseks
nii tööstuse, põllumajanduse kui ka kaubanduse, transpordi ja mõ-
nel muul alal.

Esimesi tulemusi saavutati õhtutehnikumide asutamisel. Riigi
poolt ülalpeetavate õppeasutustena avati 1. detsembrist 1940 Tal-
linna ja 1. jaanuarist 1941 Tartu õhtutehnikum.²⁰ Üleliiduliste
eeskujude alusel kehtestati nendes 5-5,5-aastane õppeaeg; õpila-

¹⁹ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 788, leht 72.

²⁰ Eesti NSV Teataja 1940, nr. 35, art. 392, nr. 68, art.
923.

siks võeti 7-klassilise eelharidusega.²¹ Kuna Eestis ei olnud veel jõutud kohustusliku 7-klassilise alghariduseni (seda alles asutuskogude korra tingimustes ellu viima), siis avati 1940/41. õppeaastal ainult üldsemester. Põhikursused pidid õppetegevusega alustama 1941/42. aasta. Mõnevõrra hiljem loodi ka esimesed stationsaarsed tehnikumid. Sel eesmärgil korraldati mitmes kutsekesk-koolis töö ümber tehnikumide õppeplaanide alusel. Nii registreeriti 1. veebruarist 1941 tootlustehnikumiks Tallinna Kodunduskesk-kool.²² Tallinna Raudteekool kujundati ümber Tallinna Tehnikumi raudteeosakonnaks.²³ Põllumajandustehnikumideks muudeti senised Järeda, Olustvere ja Väimela põllunduskeskkoolid; Räpina ja Türi aianduskeskkoolide töö aga viidi üle aiandustehnikumi õppeplaanidele.²⁴

Need tehnikumid said aluseks loodavale ulatuslikule keskeri-õppeasutuste võrgule. Sellealane töö jätkus järgnevatelgi kuudel ning 1941. aasta [mais-juunis] kinnitas Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ^{nü} Hariduse ja Põllutöö Rahvakomissariaadile alluvate tehnikumide võrgu koos erialadega. Hariduse Rahvakomissariaadi alluvuses nähti ette 12 ning Põllutöö Rahvakomissariaadi alluvuses 25 tehnikumi.²⁵ Uus keskeriõppeasutuste võrk hõlmas rahvamajanduse kõiki harusid. Tallinna Tehnikumis nähti ette mäe-, laevaehituse ja kalanduse osakondade avamine. Kaubanduse, rahanduse ja tööstuse vajadusi arvestades võeti võrku kuus majandustehnikumi, tekstiilitööstuse nõudmisi silmas pidades - Tallinna Tekstiilitehnikum. Põllumajanduse alal kavandati mitme uuelaadse tehnikumi (linnukasvatustehnikum, mesindustehnikum, piiritustehnikum jt.) avamine. Võr-

²¹ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 205, lehed 20-22.

²² ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 763, leht 59.

²³ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 826, leht 10.

²⁴ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 762, lehed 169-170.

²⁵ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 764, lehed 66-67; f. R-6, nim. 1, s.-ü. 269, lehed 9-13.

reldes esialgsete kavadega jäi mõnevõrra lühemaks õppeaeg põllumajanduslikes tehnikumides (olenevalt erialast 2-3 aastat varem planeeritud 4 asemel). Tööstustehnikumides kehtestati õppeajaks 4, majandustehnikumides 3 aastat. Hiljem, seoses abinõude väljatöötamisega põlevkivitootmise arendamiseks, kohustati hariduse rahvakomissari 1. septembriks 1941 lõpule viima organiseerimistööd tehnikumi avamiseks ka põlevkivitööstuse alal.²⁶

Kavandati tehnikumide tasemele vastavate keskeriõppeasutuste rajamist ka teistes süsteemides. 1. novembril 1940 kinnitati Koh-tu Rahvakomissariaadi 2-aastase õppeajaga Juriidilise Kooli ajutine põhikiri.²⁷ Tervishoiu Rahvakomissariaat teotles kahe meditsiinilise keskkooli asutamist (lisaks Tartule ka Tallinnas). Tallinnas alustaski 1940. aasta sügisel tegevust Üdedekool, mis pärast velskritekooliga ühinemist (jaan. 1941) hakkas kandma Eesti Punase Risti Meditsiinilise Keskkooli nime. 1941. aasta juunis lubas Hariduse Rahvakomissariaat meditsiinilisele keskkoolile kasutamiseks Tallinna Toitlustehnikumi hoones paiknevad varem Tallinna Linna Naiskutsekooli kasutuses olnud ruumid. Meretehnikumina jätkas tegevust endine Tallinna Merekool. 1. septembrist 1940 asutati kõrgema muusikakooli baasil riigi poolt ülalpeetav Tartu Muusikakool.²⁸ Keskastme õppeasutuste hulka kuulusid ka Jaan Koorti nimeline Riigi Rakenduskunstikool, Tallinna Konservatooriumi kesk-kursus ja Lavakunstikool.

Kuigi kutsekoolide ja keskeriõppeasutuste võrgu ümberorganiseerimise lõpuleviimist takistas fašistliku Saksamaa kallaletung Nõu-

²⁶ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 760, lehed 439-440.

²⁷ Eesti NSV Teataja 1940, nr. 39, art. 455.

²⁸ Eesti NSV Teataja 1940, nr. 8, art. 68.

kogude Liidus, jõuti sel alal veel 1941. aasta suvel nii mõndagi ära teha. Hariduse rahvakomissari 14. juuni 1941. aasta otsusega muudeti senised Tallinna, Tartu, Narva, Pärnu, Rakvere, Valga, Viljandi, Võru ja Haapsalu tööstuslikud naiskutsekoolid käsitööstuskoolideks. Petseniz avati kodutööstuskooli, Paides suletava Paide Linna Täienduskooli ja Tallinnas (nimetusega Tallinna II Käsitööstuskool) Tallinna Linna Tütarlaste Ametikooli baasil. Avati kodutööstuskoolid Toris ja Rakkes. Eesti Vabariiklik Tööjõureservide Valitsus organiseeris Vabrikutehasekoolide avamist Tallinnas jt. linnades, reorganiseeris olemasolevaid ja avas uusi ametikoole. Kohaliku raudteetöökodade baasil tehti ettevalmistusi raudteekoolide avamiseks Tallinnas ja Valgas. Koostati plaanid linna- ja maanoorsoo kutsumiseks vabrikutehase-, ameti- ja raudteekoolidesse. 1941/42. õppeaasta algusest taheti võtta kõik ametikoolide õpilased täielikult riigi ülalpidamisele (kaasa arvatud toit, tiietus ja tasuta internaat maalt tulnud õpilastele). Ümberkorraldamise staadiumis olid veel mitmed teisedki koolid. Märkatavalt taheti suurendada kutsekoolide ja tehnikumide õpilaste arvu. Nii taheti tööjõureservide koolides panna kutset omandama 10 650, Hariduse Rahvakomissariaadi kutsekoolides aga 4230 noort.²⁹ Keskeriõppeasutustes (nimetatud ka erialalisteks keskkoolideks või erikeskkoolideks) õppijate arv pidi kasvama 7500-le.³⁰ Üksnes tööstus- ja majandustehnikumidesse kavatseti vastu võtta 4077 õpilast.³¹

²⁹ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 763, lehed 288 ja 292; s.-ü. 760, lehed 164-166.

³⁰ J. Lauristin, ENSV 1941. a. rahvamajanduse arendamise riiklikust plaanist. Aruandekõne Eesti NSV Ülemnõukogu II istungjärgul 7.-9. aprt. 1941. "Nõukogude Kool" 1941, nr. 5, lk. 325.

³¹ ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 764, lehed 66-67.

20. mail 1941 võttis Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu vastu määruse "Eesti NSV rahvahariduse süsteemi ja õppeasutuste tegevuse aluste kohta", mis pidi jõustuma 1. augustist 1941 ning kaotas 1937. aasta kutsehariduslike õppeasutuste seaduse kehtivuse.³² Selles märgiti, et nii üld- kui ka kutsehariduse ülemineku lõpuleviimine nõukogude haridussüsteemile teostatakse põhiliselt 1941/42. õppeaastal.

*

1940/41. aastal rakendatud abinõud likvideerisid samm-sammult endise kutsehariduse süsteemi ja kutsusid Eestis ellu uue, nõukogude kutsekooli. Viimane suutis läbida põhiliselt üksnes ettevalmistava etapi, selle loogiline tulemus nõukogude õppeasutuste tööleasumise näol 1941/42. õppeaastal jäi aga fašistliku okupatsiooni tõttu teostamata.

³² ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s.-ü. 758, lehed 64-65.

Register-sisukord

Kutse- ja keskeriharidus 1940.-41. aastal

Eraõppeasutuste tegevuse lõpetamine - 1. Paralleelklasside ja uute koolide avamine - 1. Kutsekoolide ja nendes õppijate arv 1940. aasta septembris - 2. Esimesed sammud õppetöö sisu muutmiseks - 2. Klassiväline kasvatustöö - 4. Muudatusi õpetajakonnas - 5. Õppejõudude ja õpilaste majandusliku olukorra parandamine - 5. Kutsekoolide võrgu ümberkorraldamise algus - 6. Koolide üleandmine Hariduse Rahvakomissariaadi alluvusest teistele süsteemidele - 7. Hariduse Rahvakomissariaadile alluva koolivõrgu kinnitamine 1941. aasta juunis - 7. Põllumajanduskoolide uus võrk - 8. Eesti Vabariikliku Tööjõureservide Valitsuse koolivõrk - 8. Kutsekoolide võrgu üldiseloostus - 9. Esimeste tehnikumide asutamine - 9. Hariduse ja Põllutöö Rahvakomissariaadile alluvate tehnikumide võrgu kinnitamine 1941. aasta kevadel - 10. Keskeriõppeasutused teistes süsteemides - 11. Ettevalmistused 1941/42. õppeaastaks - 11.